

עיקר מעלת ישראל; הן עם לבדד ישכון

[א] במדבר כג, ט [ורש"י]

כי מראש צרים אָרְאָנוּ וּמְגִבְעוֹת אֲשֶׁרֵנּוּ הֵן עִם לְכָרְדּוֹ יִשְׁכֵּן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב:
כי מראש צרים אראנו - אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו ע"י אבות ואמהות: הן עם לבדד ישכון - הוא אשר זכו לו אבותיו לשכון בדד כתרגומו:

[ב] גו"א שם אות ח

הוא אשר זיכו לו אבותיו. פירוש, מלת "הן" פירושו כך; "כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשרנו", הן אשר זיכו לו אבותינו, שהם הצורים והגבעות, שזיכו לו שיהיה "לבדד וגו'".
והשתא מלת "הן" כמו 'הנה זה', כלומר דבר זה אשר אמרתי - זיכו להם אבותם שישכנו לבדד

(1) שאלה ראשונה: מהי ההדגשה שענין זה ["לבדד ישכון"] קבלנו מן האבות הקדושים?

(2) שאלה שניה: מהו השבח הגדול שיש ב"הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב"?

(3) כדי לבאר זאת, נעיין בדברי המהר"ל בסוף ספר גבורות ה';

[ג] סוף ספר גבורות ה' [הלכות יין נסך]

כי עיקר איסור זה [של יין נסך] שיהיו ישראל מובדלים מן העמים. ודבר זה תכלית מדרגת ישראל ומעלתו, ההבדל הזה שהם מובדלים ומופרשים מן העמים, שלא יהיו כגויי הארץ... כי עיקר מדרגת ישראל ומעלתם העליונה הוא ההבדל שישאר מובדלים מן האומות, ובשביל כך הם להקב"ה... ישראל ראויים שיהיו מובדלים עד שאי אפשר החבור, וזו היא מדרגת ישראל ועצם מעלתו... כי המצוה הזאת [של איסור יין נסך] על ידה קיים הבדל ישראל מן האומות, שהוא מעלת ישראל העצמית, שעל ההבדל הזה תסוב כל התורה כולה. שלכך אמרה תורה שלא ללכת חקות הגוים (ויקרא יח, ג, שם כ, הכל לעשות הבדל, שלא יהיה שווי בין ישראל לאומות. אף על גב שלא יהיה מביא זה חבור ישראל לגוי בודאי, כיון שאפשר לבא חבור ישראל לגוי אף בענין רחוק מתבטל ההבדל, כי אין הבדל רק כאשר אי אפשר החבור אבל כאשר יש אפשרות החבור אין כאן הבדל.

(4) נורא נוראות! מהו הביאור לכך?

[ד] רש"י בראשית א, א

בראשית ברא - בשביל התורה שנקראת (משלי ח, כב) "ראשית דרכו", ובשביל ישראל שנקראו (ירמיה ב, ג) "ראשית תבואתו".

[ה] גו"א שם אות ז

יראה לומר מה שנברא העולם בשביל אלו ב' דברים, דכתיב [משלי מז, ד] "כל פעל ה' למענהו". רוצה לומר, כל מה שנברא בעולם, בשביל הקב"ה נברא, ולכבודו נברא [וימא לח.], "כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו" [ישעיה מג, ז]. ואין כבוד מן הנבראים אלא כאשר יקיימו את מצוותיו ועובדים אותו. ואין זה רק באומה הישראלית, ועליהם נאמר [שם פסוק כא] "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו", שלכך יצרתי אותם כדי שייספרו תהלתי. וישראל אינם עובדים להקב"ה אלא במצוותיו שמקיימים את התורה. וזה בשביל ישראל ובשביל התורה נברא העולם, וכל שאר העולם נברא בשביל ישראל.

(5) מהו העומק לכך שכבוד ה' עולה מישראל המקיימים מצוות התורה?

(6) נראה ביאור הדבר, שהכל הולך סביב הציר של "אחד".

[ו] נצח ישראל ר"פ י

כי השם יתברך שהוא יחיד בעולם, איך לא יהיה לו בעולם אומה שייכת לו, ויש לה התיחסות אליו, שהיא גם כן אומה יחידה בעולם הזה, כמו שהוא יתברך יחיד. והם ישראל, שעליהם נאמר [ש"ב, ז, כג] "ומי כעמך ישראל גוי אחד", שיש להם התורה, ובשביל זה הם עם אחד. ולא כמו שאר אומות, אין להם תורה מן השמים שהיא תורה אחת, רק יש לאומות דת נימוסית, ודת נימוסית אפשר שיהיה בפנים הרבה. רק התורה כתיב בה [במדבר טו, כט] "תורה אחת תהיה לכם", ועל ידי התורה גם כן ישראל עם אחד.

[ז] נר מצוה

האומה הזאת [ישראל] נבראת לכבוד השם יתברך, וכדכתיב [ישעיה מג, כא] "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו". ואילו ארבע מלכיות שנחלו המלכות מן ישראל, הם מבטלים כבודו יתברך בעולם הזה התחנות. כי אף אם ימצא בהם דבר מה שנותנים כבוד לשמו יתברך... הלא לא מעוקצם ולא מדובשם השם יתברך חפץ, כי עיקר כבודו מה שהוא יתברך אחד בעולמו ואין זולתו, דבר זה ממעטים האומות. ולא נבראו לזה רק ישראל, שהם עם אחד, כמו שרמז הכתוב "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו". כי מה שאמר עם "זו" במספרו י"ג, והוא מספר 'אחד'... ולפיכך אמר עם "זו", שהם כמספר אחד, "תהלתי יספרו", עיקר תהלתי שהוא יתברך אחד ואין זולתו. ועל דבר זה נבראו בתחלת בריאתם, כי האומה הזאת מעידה על השם שהוא אחד... ישראל הם עם אחד, מחולק בדתם ותורתם, דבר זה שבחינו ותפארתינו מה שישאר להם עם אחד בתורתם, וכדכתיב "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

[ח] גבורות ה' פס"ז

ואם אתה אומר הלא כל האומות בטבעיהן נבראים בשוה. אין זה קשיא, כי אנחנו אין מדברים מן הטבע, רק במה שמוכן האדם לקבל ענין אלקי, כי זה לא נמצא, ואי אפשר להיות נמצא, בכל האומות בשוה. ולכך סכלו אותם שאמרו שאפשר שיהיה ההצלחה האלקית בשוה אצל הכל, ודבר זה לא יתכן כלל.

(7) אמור מעתה; ישראל נבראו להעיד על אחדות ה', והם המורים על כך.

(8) נקודה זו תתבאר מתוך השוואת הגמרא ביומא והגמרא בפסחים;

[ט] יומא טו:

למה נקרא שמן "אנשי כנסת הגדולה"? שהחזירו עטרה ליושנה.
אתא משה אמר "האל הגדול הגבור והנורא", אתא ירמיה ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו, איה נוראותיו? ! לא אמר "נורא". אתא דניאל ואמר, נכרים משתעבדים בבניו, איה גבורותיו? ! לא אמר "גבור". אתו אינהו ואמרו אדרבה זו היא גבורת גבורתו, שכובש את יצרו, שנותן אך אפים לרשעים. ואלו הן נוראותיו, שאלמלא מוראו של הקב"ה היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות.

(9) הרי הנביאים לא אמרו התארים של "גבור" ו"נורא", כי לא ראו אותם מתקיימים בפועל.

[י] פסחים נ.

"והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד". אטו האינדנא לאו אחד הוא? ! אמר רבי אחא בר חנינא, לא כעולם הזה העולם הבא; העולם הזה, על בשורות טובות אומר "ברוך הטוב והמטיב", ועל בשורות רעות אומר "ברוך דיין האמת". לעולם הבא, כולו "הטוב והמטיב". "ושמו אחד", אטו האינדנא לאו שמו אחד הוא? ! אמר רב נחמן בר יצחק, לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת אבל לעולם הבא כולו אחד נקרא ביו"ד ה"י ונכתב ביו"ד ה"י.

(10) איך הנביאים אמרו בקריאת שמע "ה' אחד", ובמנחה של שבת "אתה אחד"? הרי זה יתקיים רק "ביום ההוא", ולא "ביום הזה"? מאי שנא אחדות ה', מגבורות ה' ונוראות ה'?

[יא] פחד יצחק פסח מאמר ס

הלא ידענו דנביאים שלפני אנשי כנסת הגדולה לא אמרו "הגבור" ו"הנורא"... אם כן יפול לב אדם עליו כיצד אפשר לנו לקבוע בתפלה את שבח האחדות ["אתה אחד", "ה' אחד"]. הלא מפורש שנינו כי הנהגת ההשגחה לפי התאר של "אתה אחד" היא הנהגת ה"יום ההוא", והנהגת ה"יום הזה" אינה לפי בחינת תאר האחדות? אמנם לאמיתו של דבר, בנוגע לתאר האחדות לא היה גם בתחלה מקום לשאלה מעין "איה גבורותיו?". כי אחדותה של כנסת ישראל בעצם הנהגת ה"יום הזה" הוא שרש לגילוי שלמות תאר האחדות בהנהגה של ה"יום ההוא". ואם בנוגע לתארים של גבור ונורא הוצרכו לחידושם של אנשי כנסת הגדולה כי "הם הם גבורותיו", הנה בנוגע לתאר האחדות, ברור הוא כי אחדותה של כנסת ישראל הנראית לעינינו, היא היא הדוגמא לשלמות הנהגת האחדות של העתיד בעצם הנהגת ה"יום הזה".

(11) נמצא שטיקור מעלת ישראל להעיד לעולם שה' אחד, ולכך נבראו. ומיושבת השאלה השניה.

[יב] גו"א שמות פ"ג אות ט

הזכיר ג' אבות, שהם שרשי ישראל, ובהם ראויים להיותם אומה לעצמה, ולהיותם נבדלים מן האומות, כי מן אברהם יצחק ויעקב ואילך הוא התחלת ההבדל, ובהם נבדלים, ובשביל כך שם ה' נקרא עליהם גם כן

(12) הרי שכל זה התחיל מהאבות, ומיושבת השאלה הראשונה.

(13) עניינו של בלעם לבטל מעלת ישראל [שהיא הקשר המיוחד בין קוב"ה וישראל, וכמבואר לפנינו;

[יג] במדבר כד, ה

מה טובו אהליך יעקב משפנתך ישראֵל:

[יד] רש"י במדבר כד, ו

אמרו רבותינו, מברכותיו של אותו רשע אנו למדים מה היה בלבו לקללם... וכשהפך המקום את פיו ברכם מעין אותם קללות שבקש לומר כו' כדאיתא בחלק.

[טו] גו"א שם אות ו

וכשהפך המקום את פיו כו'. פירוש, בקש לומר לא יהיה להם בתי כנסיות, אמר "מה טובו אהליך יעקב". לא תשרה שכינתך עליהם - אמר "משכנותיך ישראל". ומה שרצה לקלל אותם בקללות אלו, שלא יהיה להם בתי כנסיות ובתי מדרשות, כדי להפריד חס ועולם השכינה מישראל. כי כל זמן שיש להם בתי כנסיות ובתי מדרשות, השכינה בישראל, כדאמרינן (ברכות ו:): כל זמן שיש ישראל מתפללין השכינה ביניהם. וכן בתי מדרשות גם כן, מיום שחרב בית המקדש אין להקב"ה אלא ארבע אמות של הלכה (ברכות ח.), ואמרינן (אבות פ"ג מ"ב) שנים שיושבים ועוסקים בתורה שכינה ביניהם. וכל כוונת בלעם חס ועולם להפריד שכינה מישראל, והפך הקב"ה וברכם "מה טובו אהליך יעקב ומשכנותיך ישראל".

(14) הרי שבלעם חותר כנגד מעלת ישראל, ובעל כרחו המליץ "הן עם לבדד ישכון".